تایبەتمەندی ئەدەبی نوسراوی منداڵان

ئامادەکردن و پێشکەشکردنی / م.چیایی کمال سعدی

ئاشکرایە مناڵ لەڕێگەی ئەدەبی زارەکی و ئەدەبی نوسراودا فێری زانست و زانیاری و پەروەردە و عورف و عادات و تەقالید و بەها کۆمەڵایەتیەکان، ئاینیەکان دەبێت. لەم ئەدەبەشدا بێگومان زۆر ووشە ودەستەواژەهەن مناڵ ناتوانێ بەئاسانی دەریان ببڕێ یا تێیان بگات و ئەزبەریان بکات، بۆیە لەسەرەتادا گرینگی تەواو دەبێ بدرێت بە لایەنەکانی دەربڕین و خوێندنەوەی ئەم دەقە ئەدەبیانە و چۆنیەتی دەربڕینیان بەشێوەیەکی ڕاست و ڕەوان، ئینجا تێگەیشتن و ئەزبەرکردنیان، لێرەدا گۆرانی وموزیک بەباشترین ڕێگا هەژماردەکرێن بۆ چارەسەری ئەم گرفتە، هەڵبەتە ئەمەش پەیوەستە بە چەند خاڵێک کەدەبێ لەنێو دەقە ئەدەبیەکان فەراهەم بێ، وەک:

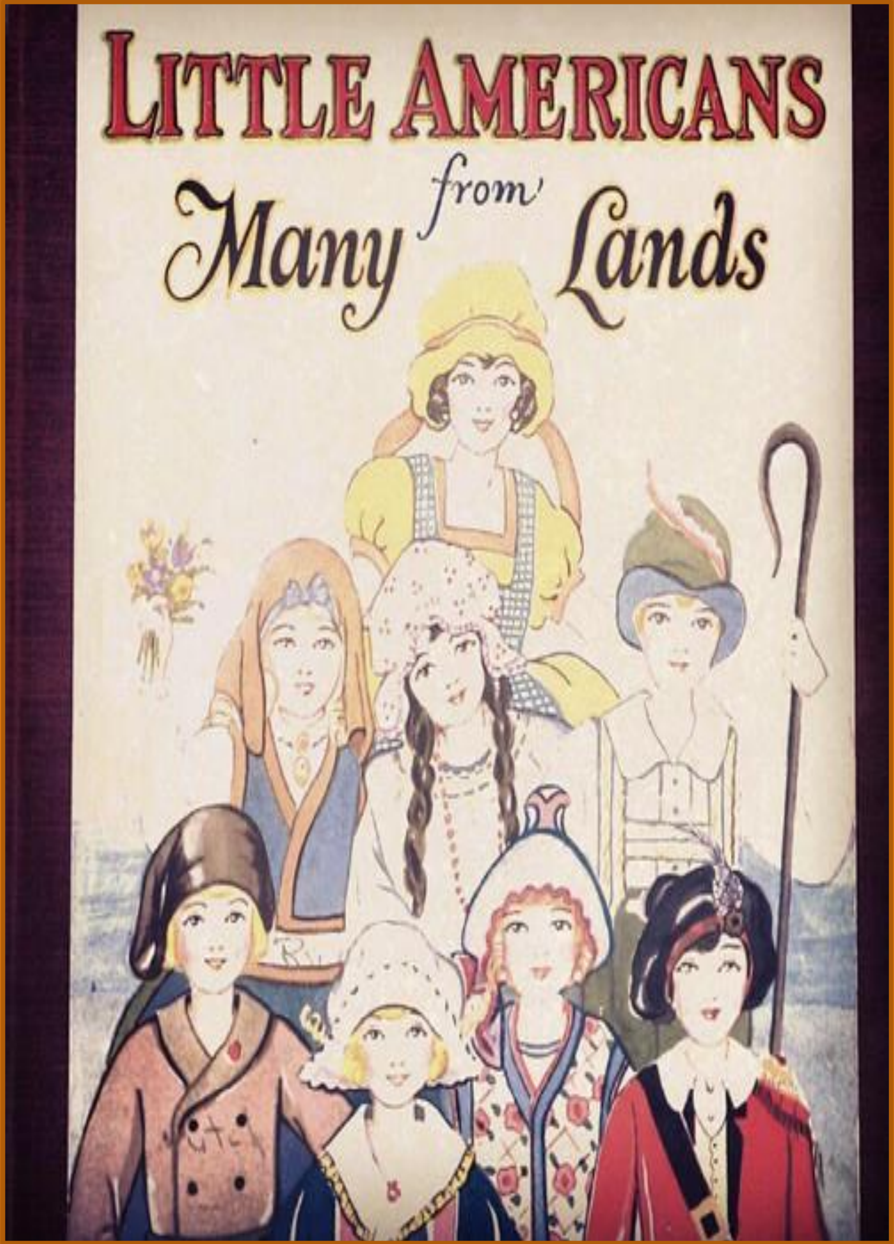

١-جۆر وشێوازی داڕێشتنی دەقە ئەدەبیەکە، بەجۆرێک بێ کەبتوانێ بەشداربێ لە بونیاتنانی وێناکردنی ڕاستیەکی ژیان لای مناڵەکان.

٢-جۆری ووشە وڕستەکان بەجۆرێک بن مناڵ بتوانێ تاڕادەیەکی باش لێیان تێبگات وئەم ووشانەبن کەلەگەڵ پێداویستی ڕۆژانە و تەمەن وئاستی مەعریفییان یەکسان بێ.

٣-ووشەکان دەبێ بەڕیتمێکی سادە و روون نوسرابن، تابکرێت ووشەکان ووشەی سادەبن، واتە کەمترین ووشە لێکدراوەکان بەکار بهێندرێن.

٤-سەربەند ودوابەندی(وزن والقافیە)ی، لەنوسینی ئەدەبی مناڵان گرینگترین پێویستیە دەبێ یا واباشترە ڕستەکان بەلانی کەم هەمان قافییەیان هەبێ.

٥-لەئەدەبی نوسراوی منالان نابێ تەنها ڕەچاوی لایەنە ئەدەبیەکان بکرێت لە تێکستەکان، بەڵک ودەبێ بابەتەکان زیاتر سەربوردە و ئامۆژگاری و حیکایەت بن، تا بتوانێ سەرنجیان زیاتر ڕاکێشێت وبەرەو دنیایی خەیاڵ وبیرکردنەوەی فراوانیان ببات، کەئەمە خاڵێکی زۆر جەوهەریە لەخاڵەکانی گەشەی مەعریفی تاک.

هەموو ئەم خاڵانەی سەرەوە باسمانکردن، بەشدار دەبن لەگەشەی مەعریفی تاک بەگشتی و منداڵ بەتایبەتتر، زانایان هاوڕان بەوەی مناڵ ئەگەرچی لەسەرەتای خوێندنەوەی دەقە ئەدەبیەکان تەواو حاڵی نابێت، کاتێکی زۆر زیاتری پێویست ئەبێ بۆ ئەم حاڵیبوونە تەواوەی بەجۆرێک کە لەوانەیە هەندێک لە زانیاریەکان چەندین ساڵ دواتر بوی ڕون بێتەوە کە واتای چیە و بۆچ بەکاردێ بەڵام دەبێت ئەم جۆرە زانیاریانەش بەشداربن لەدەقە ئەدەبیەکان، چونکە زانست ئەمەی سەلماندووە کە مناڵ خاوەن تایبەتمەندییەکە بە (بیرکردنەوە بۆ بیرهێنانەوە) ناسراوە. واتە دوای ئەوەی کە توانا هزریەکانی گەشە دەکەن وعەقڵی پێدەگات، ئینجا درک بەواتا ڕاستە قینەکان دەکات ولەڕێگای گەڕانەوەی بۆ زانیاریە پێشوەختیەکانی بەکاتێکی کەمتر و تێچووی کەم زانیاری زۆر ئاشنا دەبێت.

ئەوەی کە تێبینی دەکرێت لەوڵاتانی عەرەبی بەگشتی ولەناو کورد بەتایبەتتر، نەبوونی ئەم جۆرە شیعر وئەدەبە دەوڵەمەندەی منداڵانە چ لەدەرەوەی فێرگەکان و چ لەناوەوەی فێرگە وقوتابخانەکان. ئەمەش بۆتە هۆی دروستکردنی بۆشاییەکی گەورە لەم بوارە، کە بواری پەروەردە وفێرکردنە. نوسەرەکانی بواری پەروەردە و فێرکردنی میتۆدەکان زۆر بەدەگمەن بیریان لەم بوارانە کردۆتەوە وزیاتر کاریان لەسەر لایەنە زانستیە ئەدەبیەکانی نێو پرۆگرامەکان کردووە، کەمتر لایەنی هزری، جەستەیی، عەقڵی، فەلسەفی، کۆمەڵایەتی، فسیۆلۆجی، دەروونی...تادوایی. بەم جۆرەش ڕوئیا وبیروو بۆچوونی داهێنەرانە وبونیاتنەرانە زۆر کەمتر لەدەقە ئەدەبیەکانی منداڵان بەدی دەکرێ، ئەم لایەنانەش زیاتر لە پەرتووکەکان ومیتۆدەکانی پەروەردە وفێرکردن هەستیان پێدەکرێت، بەداخەوە لەکاتی گۆڕینی پەیڕەو وپرۆگرامەکانی قوتابخانەکانیش ئەم لایەنە ڕەچاو ناکرێن وتەنها بیر لەلایەنی گونجانی ووشەکان دەکرێنەوە و دەستەواژەکان ڕێک دەخرێنەوە وگۆڕانکاریان بەسەردادێت.

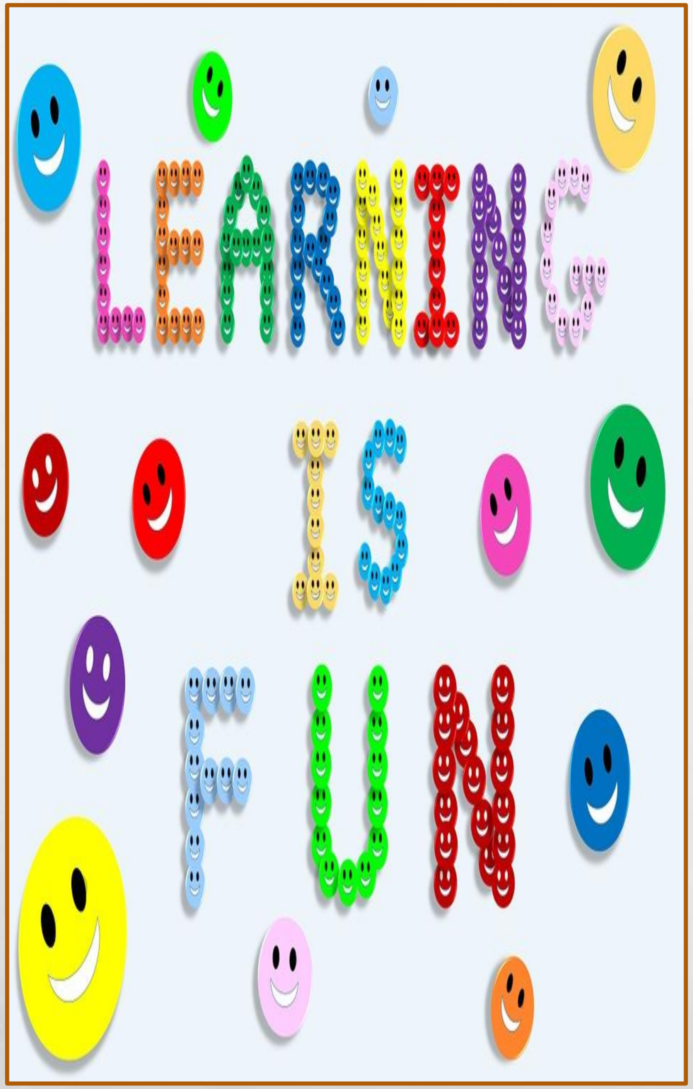

زۆرجار بەرنامە وپڕۆگرامە کۆنەکان زۆر باشترن لە بونیاتنانی بیری نویێ، هەروەک چۆن گۆڕانکاری لە پەرتوکی ئەلف وبێی کوردی (باڵدار) داکرا، ئەم میتۆدەی ڕەچاوی گشت لایەنەکانی پەروەردەیی، هزری، معریفی،ڕۆشنبیری، ئاینی، نەتەوەیی، جەستەیی، فەلسەفی... تیاکرابوو، چەندین نەوەی پێگەیاند، چەندین کەسایەتی وپسپۆڕو زانا لەسەری پەروەردە بوون، بە میتۆدێکی کرچووکاڵ، کەچەند کەسێکی ناپسپۆڕ لەبوارەکە بەبێ گەڕانەوە بۆ کۆنفرانسی زانستی و پەروەردەیی بەئارەزووی چێژی تایبەتی وحەزی چەند لایەنێکی حزبی و سیایی گۆڕانکاریان لە میتۆدەکەدا ئەنجام داوە وگشتاندیان بەسەر تەواوی فێرگە وقوتابخانەکان لە تەواوی قۆناغەکانی خوێندن.

ئەمانە نەدەبوو دەستکاریان بکرابا چوونکە هەروەک پێشووتریش ئاماژەمان پێیان کرد ئەم جۆرە میتۆدانە هێلی سورن وناکرێت هەروا بەئارەزوو مەندانە دەستکاریان بکرێت، بەڵکو بۆ گۆڕینی هەر ڕستەو ووشەیەک دەبێ چەندین سمینار وسمپۆزیۆم ووۆرک شۆپ وکونفراسی زانستی ئەنجام بدرێن وکەسانی پسپۆڕ لەگشت شار وشارۆچکە وتەنانەت ئەگەر پێویست بێت لەدەرەوەی وڵاتیش بانگهێشتبکرێن وڕاو بۆچونەکانیان بەهەند وەربگیردرێت.

Lviv2022
APPLICANT CITY